

Skimun fyrir krabbameini í ristli og endaparmi

Á vegum Landlæknisembættis hefur starfað vinnuhópur að gerð klínískra leiðbeininga um skimun fyrir krabbameinum í ristli og endaparmi. Vinnuhópurinn skipa Ásgeir Theodórs læknir, sérfræðingur í meltingarsjúkdómum, formaður, Friðbjörn Sigurðsson læknir, sérfræðingur í krabbameinslækningum, ritari, Jón Steinar Jónsson læknir, sérfræðingur í heimilislækningum, Nick Cariglia læknir, sérfræðingur í meltingarsjúkdómum, Sigurður Ólafsson læknir, sérfræðingur í meltingarsjúkdómum og Tryggvi Stefánsson læknir, sérfræðingur í almennum skurðlækningum. Hér er birt ágríp leiðbeininganna og voru þær uppfærðar í júní 2002. Leiðbeiningarnar er hægt að nálgast í heild sinni á vef landlæknis: www.landlaeknir.is

Þessar ráðleggingar eiga við um einkennalaus einstaklinga. Skimun á til dæmis ekki við þegar til staðar eru einkenni sem bent geta til umræddra krabbameina, svo sem breyting á hægðavenjum, blóð í hægðum, kviðverkir og megrun. Slíkir einstaklingar eiga að fara í viðeigandi rannsókn. Skimun er ráðlögð hjá einkennalausum einstaklingum 50 ára og eldri (meðaláhætta). Einnig er ráðlögð skimun eða eftirlit fyrir einstaklinga með þekkta áhættuþætti.

A. Einstaklingar, karlar og konur 50 ára og eldri, sem eru án einkenna og teljast í meðaláhættu

• Mælt er með leit að blóði í hægðum einu sinni á ári

Ráðlögð er ristilspeglun hjá þeim einstaklingum sem greinast með blóð í hægðum.

Meta skal í hverju tilviki fyrir sig hvenær skimun skal hætt vegna aldurs.

Við vissar aðstæður, til dæmis ef einstaklingur er fráhverfur þeirri aðferð sem notuð er við leit að blóði í hægðum, er hægt að beita annarri hvorri af eftirfarandi skimunaraðferðum:

- **Stutt ristilspeglun.** Engar góðar slembirannsóknir liggja enn fyrir en viðmiðunarrannsóknir benda til 30-40% lægri dánartíðni af völdum krabbameina í ristli og endaparmi hjá sjúklingum sem hafa farið í stutta ristilspeglun. Stutt ristilspeglun ætti líklega að gera á fimm ára fresti.
- **Ristilspeglun.** Engar slembirannsóknir liggja fyrir en líklegt er að við ristilspeglun finnist stór hluti forstiga krabbameina í ristli og endaparmi. Meiri fylgikvillar eru við ristilspeglun en við aðrar skimunaraðferðir og hún er kostnaðarsamari. Ef einstaklingur hefur farið í ristilspeglun sem var eðlileg á hann ekki að þurfa að fara í skimun næstu sjö til tíu árin.

B. Auknar líkur á krabbameinum í ristli eða endaparmi

1. Náinn ættingi (foreldri, systkin eða barn) með krabbamein í ristli eða endaparmi

Ef einn fyrsta stigs ættingi hefur greinst eftir 55 ára aldur með slíkt krabbamein.

- Sama skimun og við meðaláhættu en hefja skimunina við 40 ára aldur.

Ef fyrsta stigs ættingi hefur greinst yngri en 55 ára eða tveir fyrsta stigs ættingjar greinast.

- Ristilspeglun (á fimm til sjö ára fresti) og fyrsta speglun við 40 ára aldur eða 10 árum yngri en sá ættingi var þegar hann greindist með sjúkdóminn.

Ef þrír fyrsta stigs ættingjar hafa greinst.

- Sama eftirlit og greiningaraðferðir og ráðlagt er varðandi arfbundið krabbamein án totumyndunar.

2. Fjölskyldusaga um arfbundið krabbamein án sepamyndunar (Hereditary Nonpolyposis Colorectal Cancer)

- Erfðaráðgjöf.
- Erfðarannsókn.
- Ristilspeglun á eins til tveggja ára fresti, fyrsta speglun við 25 ára aldur eða við fimm árum yngri aldur en yngsti meðlimur fjölskyldunnar var þegar hann greindist með ristilkrabbamein.

3. Fjölskyldusaga um separistil (Familial Adenomatous Polyposis)

- Erfðaráðgjöf.
- Erfðarannsókn. Ef erfðagalli finnst ekki útilokar það ekki separistil nema að ættinginn með sjúkdóminn hafi þekktan erfðagalla.
  - Stutt ristilspeglun árlega frá 10-12 ára aldri ef erfðagalli finnst eða ef ekki var hægt að finna erfðagalla hjá sjúklingi.
- Ef separistill greinist er ráðlagt að fjarlægja ristilinn við 18-20 ára aldur.

4. Saga um bólgusjúkdóm (Colitis ulcerosa eða Crohn's sjúkdóm) í ristli

Bólga í öllum ristlinum:

- Ristilspeglun með sýnatöku árlega eða annað hvert ár sem hefst átta til tíu árum eftir greiningu.

Bólga aðeins í vinstri hluta ristilsins:

- Ristilspeglun með sýnatöku árlega eða annað hvert ár sem hefst 15 árum eftir greiningu.

5. Saga um kirtilæxli (adenomatous polyp)

Ef kirtilæxli er > 1 sm eða þrjú kirtilæxli eða fleiri.

- Ristilspeglun á þriggja ára fresti.

Ef ristill er án kirtilæxla eða eitt til tvö lítil finnast (< 1 sm).

- Ristilspeglun á fimm ára fresti.

Ef ristilhreinsun er ófullnægjandi, eða kirtilæxli eru mörg, með ífarandi illkynja vexti, stór eða flöt.

- Ristilspeglun eftir þrjú til tólf mánuði, háð mati læknis.

6. Saga um krabbamein í ristli eða endaparmi og aðgerð sem miðar að lækningu

- Ristilspeglun innan þriggja mánaða frá aðgerð ef hún var ekki framkvæmd fyrir skurðaðgerðina. Síðan ristilspeglun eftir þrjú ár og svo á fimm ára fresti.